

За визначенням І. Сідорової естетична культура – це сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потреба вносити прекрасне в оточуючий світ, оберігати природну красу. «Естетична культура особистості характеризує рівень розвиненості естетичної свідомості, здатність і потребу естетично сприймати дійсність» [5, с. 63-65].

С. Лісова визначає естетичну культуру особистості як інтегральну якість, яка включає когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти. Ця якість дозволяє людині реалізовувати свій творчий потенціал через дотримання законів краси, орієнтуючись на високі духовно-моральні ідеали [3, с. 61].

Процес становлення і розвитку естетичної культури тісно пов'язаний з інтерактивною взаємодією особистості з естетичними цінностями, активізацією творчої уяви, а також формуванням чуттєвої сприйнятливості до краси й гармонії, що проявляється в естетичних явищах. Цей процес охоплює не лише опанування вміння помічати й аналізувати естетичні аспекти реальності, але й цілеспрямоване формування здатності створювати у свідомості глибокі та багатогранні художні уявлення [8]. У той же час розвивається здатність до аналітичного оцінювання таких явищ через призму естетичної оцінки, що сприяє гармонізації світогляду й особистісного розвитку.

На основі вивчення філософської, психологічної та педагогічної літератури виявлено сутнісні характеристики естетичної культури особистості, яка базується на гармонійному поєднанні естетичної свідомості й діяльності. Вона проявляється в емоційно-почуттєвому переживанні вражень і знань, відображається в різноманітних формах естетичного ставлення (відчуття, оцінювання тощо), вказує на ціннісну позицію людини.

Подальші дослідження варто спрямувати на вивчення і визначення структурних компонентів естетичної культури особистості.

Список використаних джерел:

1. Брацішевська Т. Сідорова І. Теоретичні основи формування естетичної культури школярів з особливими потребами засобами мистецтва. Українське мистецтво у світовому культурному просторі: історія, сучасність та перспективи розвитку. 2025. 199-205. <https://doi.org/10.31652/978-617-UAWCS-2025.51>
2. Кириченко Л. Формування естетичної культури як складова соціальногуманітарної підготовки сучасної студентської молоді. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2021, № 4 (108). С. 78-88.
3. Лісова С. В. Естетична культура особистості як складова підготовки майбутнього фахівця в системі професійної освіти. Вісник Житомирського державного Університету, 2010. Вип. 50, с. 60-63.
4. Пташук О. А. Естетична культура особистості як мета естетичного виховання: теоретичний аналіз. Інноватика у вихованні. 2016. Вип. 3. С. 289-295. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inuv_2016_3_38.

5. Сідорова І.С. Естетична культура – невід’ємний компонент духовного світу особистості. (2021). *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 14, 61-66. <https://vspu.net/sit/index.php/sit/article/view/1773>
6. Сідорова І. С., Зайонц А. В. Естетичне виховання учнів засобами українського музичного фольклору. Формування професіоналізму фахівця в мистецькій та технологічній освіті: теорія, досвід, проблеми збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 1. С 19-22.
7. Яневський, В. О. Естетична культура як предмет наукових досліджень. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи : зб. наук. праць / М-во освіти і науки України, Укр. держ. ун-т імені Михайла Драгоманова. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 98. С. 132-136.
8. Dumchak, I., Kachmar, O., Mochalova, N., Oleksandrenko, K., & Sidorova, I. (2024). Socio cultural factors influencing students' learning experience: a crosscultural study. *Revista Eduweb*, 18(3), 264-275. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2024.18.03.20>
9. Liudmyla Vasylevska-Skupa, Tetiana Belinska, Kateryna Kushnir, Iryna Sidorova, Lidiia Ostapchuk. Formation of mastery of artistic and pedagogical communication of future teachers of music in the process of vocal and choral activities. *Moderní věda*. Praha. Česká republika, Nemoros. 2022. № 1. P. 72-82. https://drive.google.com/file/d/17iV0kthkZ_olMAWgveL_dtpnSqPZGu4Z/view

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2025-2.10>

Соловей В.В.

кандидат педагогічних наук, доцент

Голінська Т. М.

кандидат педагогічних наук, доцент

Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

СТАНОВЛЕННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА ЯК СКЛАДНИКА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано становлення декоративно-ужиткового мистецтва як складової мистецької освіти України та визначено його соціокультурний і виховний потенціал. Розкрито історичну еволюцію художньо-ремісничої підготовки й особливості інтеграції декоративно-ужиткового мистецтва в систему загальної, позашкільної та професійної освіти. Окреслено сучасні методичні підходи до навчання, зокрема музейну педагогіку, проєктно-технологічне навчання, STEAM-підхід і використання цифрових технологій. Визначено основні проблеми впровадження декоративно-ужиткового мистецтва в освітні програми та обґрунтовано його значення для збереження культурної спадщини й розвитку креативної економіки України.

Ключові слова: декоративно-ужиткове мистецтво, система освіти, методичні підходи, збереження культурної спадщини, креативна економіка України.

Abstract. *The article analyses the formation of decorative and applied arts as a component of art education in Ukraine and identifies its socio-cultural and educational potential. The historical evolution of art and craft training and the peculiarities of integrating decorative and applied arts into the system of general, out-of-school and vocational education are revealed. Modern methodological approaches to teaching are outlined, including museum pedagogy, project-based learning, STEAM approach and the use of digital technologies. The main problems of introducing decorative and applied arts into educational programmes are identified and its importance for the preservation of cultural heritage and the development of the creative economy of Ukraine is substantiated.*

Keywords: *decorative and applied arts, education system, methodological approaches, preservation of cultural heritage, creative economy of Ukraine*

Постановка проблеми. Мистецька освіта є важливим чинником формування духовного, інтелектуального та культурного потенціалу особистості. Особливе місце в ній займає декоративно-ужиткове мистецтво (ДУМ) - вид художньої діяльності, що поєднує утилітарну функцію предмета та його естетичну цінність. На відміну від образотворчого мистецтва, ДУМ нерозривно пов'язане з побутом людини, традиціями національної культури та історичною пам'яттю. Через символи й орнамент воно відображає світогляд, духовність і культурну ідентичність народу.

Актуальність проблеми посилюється в умовах війни, коли питання збереження культурної спадщини, зміцнення національної ідентичності та розвитку культурної дипломатії набувають стратегічного значення. Україна активно репрезентує традиційні ремесла у світі - писанкарство, кераміку, ткацтво, різьблення по деревині, майоліковий розпис. Саме тому модернізація мистецької освіти, включення в неї національних художніх традицій стають частиною державної гуманітарної політики.

Отже, проблема полягає в обґрунтуванні ролі декоративно-ужиткового мистецтва як засобу формування художньо-естетичних компетентностей, національної самоідентифікації здобувачів освіти та визначенні його місця в сучасній освітній системі України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями українського декоративно-ужиткового мистецтва займалися: О. Найден, Т. Кара-Васильєва, Р. Захарчук-Чугай, Л. Данченко, О. Свиридюк, які досліджували історію розвитку ремесел, локальні художні традиції, орнаментальні системи.

Аспекти впровадження ДУМ в освіту відображені в працях педагогів і мистецтвознавців О. Рудницької, Н. Миропольської, О. Щолокової,

Г. Сотської. Автори наголошують на значущості декоративних технік для розвитку просторової уяви, естетичного смаку та сенсорної культури учнів.

Л. Масол, Т. Шмагало, Г. Калініна підкреслюють виховний потенціал ДУМ, його здатність інтегрувати учнів у культурну традицію. Дослідження С. Гончаренка, О. Савченко, Л. Левченко розкривають можливості поєднання мистецтва з технологіями у межах STEAM-освіти.

Водночас у науковому дискурсі бракує комплексних робіт, які визначають структурне місце ДУМ у мистецькій освіті, аналізу його виховного та соціокультурного потенціалу а також моделі інтеграції ДУМ у креативні індустрії. Це визначає необхідність подальшого системного дослідження проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. У традиційному українському суспільстві художня підготовка здійснювалася поза школою - у родинних ремісничих майстернях. Навчання відбувалося через демонстрацію зразка, наслідування та поступовий перехід до творчої самостійності. Так формувався індивідуальний стиль майстра. Ремесло ставало засобом трудового, естетичного та духовного виховання.

Друга половина ХІХ ст. стала етапом формалізації художньої освіти. Відкриття художньо-промислових шкіл у Львові, Києві, Полтаві, створення музеїв декоративного мистецтва започаткували системний підхід до навчання ДУМ і підготовки педагогів.

У ХХ столітті, в Україні радянського періоду, ДУМ було інтегроване в державну систему мистецької освіти. Львівська національна академія мистецтв, Косівський інститут декоративного мистецтва стали центрами розвитку української художньої школи.

Після здобуття незалежності відбулася переорієнтація з виробничої функції на творчу, культурну та інноваційну. Ремесла інтегруються у дизайн, fashion, сувенірну продукцію, що створює нові соціально-економічні можливості.

Декоративно-ужиткове мистецтво є важливою складовою мистецької освіти України та інтегрується в різні рівні освітньої системи - від шкільних предметів до фахової підготовки майбутніх художників і педагогів.

У закладах загальної середньої освіти (початковий рівень) елементи ДУМ інтегруються у такі навчальні предмети, як «Мистецтво», «Технології» та «Трудове навчання». Учні знайомляться з основами композиції, кольорознавства, опановують найпростіші декоративні техніки залежно від матеріалу та програмових вимог. Особливого значення набувають інтегровані уроки, де поєднуються мистецтво, історія та етнографія. Такий підхід сприяє не лише розвитку художніх умінь, а й формуванню цілісного бачення культурної спадщини, розумінню символіки та традицій українського народу.

ДУМ має широкі можливості для позашкільної творчості (спеціалізований рівень), зокрема в гуртках та творчих студіях. Діти навчаються писанкарству, бісероплетінню, ліпленню з глини, роботі з деревом та іншим видам ремесел. Важливо, що у позашкільних закладах не використовуються традиційні оцінювання – це створює психологічно комфортне середовище, сприяє творчому самовираженню, формує впевненість у власних можливостях та розвиває індивідуальні здібності кожної дитини.

На рівні закладів вищої та фахової передвищої освіти (професійний рівень) ДУМ набуває професійного спрямування. Студенти вивчають історію декоративно-ужиткового мистецтва, технології опрацювання різних матеріалів, основи проєктно-технологічної діяльності, розроблення художніх виробів та авторських проєктів. У педагогічних закладах особливу увагу приділяють методиці викладання, що готує майбутніх фахівців до роботи у закладах освіти.

Одним з ефективних методичних підходів у навчанні ДУМ є використання музейної педагогіки. Робота з автентичними музейними експонатами створює умови для безпосереднього контакту здобувачів освіти з предметами матеріальної та духовної культури. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про декоративну композицію, усвідомленню її структури, закономірностей побудови і колористичних рішень.

Проєктно-технологічний підхід ґрунтується на виконанні учнями складних творчих завдань, спрямованих на створення цілісного художнього продукту. Освітні заходи в такому форматі охоплюють всі етапи художнього конструювання: від формулювання ідеї та розробки ескізу до підбору матеріалів, визначення технологічної послідовності та виготовлення виробу.

У контексті реформування освіти все більшої актуальності набуває використання STEAM-підходу, який інтегрує мистецтво з наукою, інженерією та технологіями. У художньо-ремісничій освіті STEAM-дизайн є інноваційним інструментом для розширення творчих здібностей учнів.

Поряд з традиційними техніками сьогодні використовуються сучасні цифрові інструменти: графічні планшети для скетчингу, програмні середовища для створення цифрових орнаментів, лазерне різання для точного моделювання деталей, а також 3D-друк як засіб прототипування декоративних виробів. Поєднання художніх і технологічних процесів активізує інженерне та дизайн-мислення, стимулює інтерес до експериментів з матеріалами та формами, створює умови для розвитку цифрової та технологічної грамотності.

Незважаючи на зростаючий інтерес до ДУМ як до важливого напрямку мистецької освіти, його системне впровадження стикається з низкою організаційних, методичних та кадрових проблем.

Для реалізації освітніх програм в системі освіти необхідне спеціалізоване обладнання, інструменти та матеріали (дерево, текстиль, кераміка, фарби, технічні засоби для обробки та декорування). Однак доступність освітніх закладів суттєво різниться залежно від регіону, фінансування чи типу закладу. Часто освітній процес обмежується лише теоретичним викладом або виконанням найпростіших завдань, що знижує якість практичної підготовки та формування художніх і технологічних навичок.

У багатьох освітніх програмах елементи ДУМ інтегруються безсистемно, як доповнення до інших дисциплін (мистецтво, технологія, трудове навчання). Це призводить до непослідовності у формуванні компетентностей: учні знайомляться з окремими техніками, але не досягають цілісних закономірностей декоративної композиції, стилістики, культурної символіки. Відсутність стандартизованих навчальних матеріалів також ускладнює цілісне планування освітнього процесу.

Викладання ДУМ вимагає від педагогів не тільки художньої компетентності, а й володіння прийомами роботи з різними матеріалами, знаннями технологічних процесів, традицій народних ремесел і методів проектно-орієнтованого навчання. Наразі в Україні відсутні програми підвищення кваліфікації, орієнтовані саме на ДУМ, що призводить до невпевненості вчителів у реалізації практичної частини освіти.

Незважаючи на те, що сфера декоративно-ужиткового мистецтва інтегрована в сучасну креативну економіку (кераміка, сувенірна продукція, дизайн інтер'єру, авторські ремесла), освітні програми часто не враховують тенденції розвитку творчих індустрій. Випускники не завжди розуміють можливі шляхи професійної реалізації, не знайомі з маркетингом, брендингом, діджитал-платформами для просування авторських продуктів.

Висновки і перспективи подальших розробок. Декоративно-ужиткове мистецтво є невід'ємним елементом художньої освіти в Україні. Воно розвиває творче мислення, вміння працювати з матеріалом, формує національну самосвідомість та професійну самореалізацію молоді. Інтеграція декоративно-ужиткових прийомів у систему художньої освіти сприяє збереженню культурної спадщини та розвитку сучасних творчих індустрій має потенціал стати драйвером креативної економіки України, зберігаючи культурну спадковість і водночас генеруючи інноваційні освітні та економічні рішення. В умовах глобалізації саме ДУМ може виступати важливим фактором репрезентації української ідентичності на міжнародній арені, поєднуючи традицію й сучасність. Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти в Україні засвідчують зростання ролі декоративно-ужиткового мистецтва як складової культурної спадщини та ресурсу креативної економіки. Перспективи розвитку галузі пов'язані насамперед із модернізацією освітнього змісту, активізацією співпраці з культурними

інституціями та інтеграцією традиційних ремесел у сучасні креативні індустрії.

Список використаних джерел

1. Вересоцька, Н. Декоративно-ужиткове мистецтво у процесі формування креативної компетентності майбутніх вчителів технологій. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2019. Вип. 1(19). DOI: 10.31499/2307-4914.19.2019.173961
2. Глуханюк В.М., Соловей В.В., Цвілик С.Д. Педагогічне проектування екологічно-технологічної діяльності учнів закладів загальної середньої освіти. Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи. Гол. ред: Совгіра С.В. Умань: ПП Жовтий О.О., 2020. Вип. 2(4). С. 15-24. [https://doi.org/10.31499/2706-6258.2\(4\).2020.222896](https://doi.org/10.31499/2706-6258.2(4).2020.222896)
3. Майструк Н. Декоративно-ужиткове мистецтво як предмет вивчення в Україні: аспекти змісту фахової підготовки. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2023. – № 10 (134). – С. 285–295. – DOI: 10.24139/2312-5993/2023.10/285-295
4. Марущак О.В., Зузяк Т.П. Формування у майбутніх педагогів професійної компетенції з дизайн-проекування засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: НУЧК, 2020. Вип. 8(164). С. 209-215. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3905849>
5. Марущак О.В., Зузяк Т.П., Соловей В.В. Розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 59. С. 54-64. URL: <https://vspu.net/sit/index.php/sit/issue/view/185/180>. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-59-54-64>
6. Міщенко О.В., Дорогань І.В., Мельник Н.В. Сучасні тенденції декоративно-ужиткового мистецтва в Україні. Український мистецтвознавчий дискурс. 2023. Вип. 4, С. 64–69. <https://doi.org/10.32782/uad.2023.4.8>
7. Соловей В.В., Глуханюк В.М., Шимкова І.В. Інноваційна підготовка майбутніх учителів трудового навчання та технологій засобами STEAM-проекування. Збірник наукових праць «Проблеми підготовки сучасного вчителя» Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Вип. 2, ч. 1. Безлюдний О.І. (Гол. ред.). – Умань: ПП Жовтий О.О., 2020. С. 143-152. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.2.2020.212119>
8. Соловей В.В., Зузяк Т.П., Марущак О.В. Українське народне мистецтво як засіб формування етнокультурної компетентності майбутніх фахівців з декоративного мистецтва. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»): журнал. 2023. № 13(27) 2023. С.897. [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13\(27\)-625-638](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-13(27)-625-638)
9. Чистякова Л.О. Екодизайн у декоративно-ужитковому мистецтві: практичні аспекти підготовки учителів трудового навчання та технологій. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021, вип. 201, с. 42-45. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-201-42-45>
10. Bokshan A. Organisation of the Educational Process in Higher Art Education Institutions of Ukraine. Pedagogical Discourse, 2024, vol. 36, p. 97-103. <https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.36.14>